

Läsning

- allas rättighet

**Metoder och material för att möjliggöra läsning
för barn som behöver stöd i sin läsutveckling**

En handbok för bibliotekspersonal samt för lärare
och andra som främjar barns läsning

Layout: Tiitu Lehtineva

Läsning är en grundläggande rättighet för alla

Många studier visar att allt fler barn och unga har svaga läskunskaper. Skillnaderna mellan goda och svaga läsare ökar, och skillnaderna mellan skolor har också ökat.

Situationen utmanar både skolor och bibliotek. De gamla, beprövade metoderna för att främja läsning kanske inte fungerar för alla grupper längre – en universallösning passar inte alla. För att uppnå jämlikhet kan det krävas positiv särbehandling – och naturligtvis även resurser för detta.

I denna handbok presenteras kortfattat olika verktyg, material och metoder för att stödja läsförmågan och läsintresset hos barn och unga som har utmaningar med läsningen. Det finns ännu inte forskningsdata om alla metoder, men de har visat sig vara effektiva i praktiken.

Vi hoppas att handboken ger idéer, väcker intresse för att söka mer information och för att ta i bruk de presenterade metoderna eller andra metoder för att stödja utvecklandet av läsförmågan i både bibliotek och skolor samt inom småbarnspedagogen.

”Eftersom läsinlärningen har stor betydelse för individens liv, är det vars och ens grundrättighet att lära sig läsa och njuta av det.”

Det europeiska nätverket EURreads vädjan till det kommande Europaparlamentet

Handboken har gjorts i samarbete mellan Tillgänglighetsbiblioteket Celia och Seinäjoki stadsbiblioteks riksomfattande specialuppdrag gällande bibliotekstjänster som främjar barn och ungas läsande och läskunnighet, Seinäjokis Erte.

Författarna till handboken

Utvecklingschef, författare Mervi Heikkilä,
Seinäjoki stadsbibliotek/specialuppdraget Erte

Pedagogisk expert Veera Kivijärvi,
Tillgänglighetsbiblioteket Celia

Koordinator Lena Sågfors,
Seinäjoki stadsbibliotek/specialuppdraget Erte

Översättning till svenska

Lena Sågfors, Seinäjoki stadsbibliotek/specialuppdraget Erte

Innehåll

1. Så här når du elever som behöver stöd med läsningen **6**
2. Hur ser en tillgänglig bok ut? **8**
3. Lätt språk och lättlästa böcker **11**
4. Ordkonst öppnar bokens värld **14**
5. Tips för att stödja små barns språkutveckling **18**
6. Perspektiv på bokprat 20 **20**
7. Bokcirklar **24**
8. Shared Reading som läsfrämjande metod för ungdomar **26**
9. Läsnista från läger och klubbar **29**
10. Källor och vidare läsning **33**

1.

Så här når du elever som behöver stöd med läsningen

Biblioteken har en enorm kompetens och använder många metoder inom läsfrämjande. Ibland kan det dock vara svårt att hitta lämpliga böcker och pedagogiskt innehåll för grupper som har ett stort behov av stöd i läsningen. Svårigheter med läsning är ofta kopplade till låg läsmotivation. Dessutom kan själva biblioteket som institution kännas svåråtkomligt, särskilt om man inte har besökt biblioteket på fritiden.

Läsvårigheter, ovilja att läsa och en ovana att besöka biblioteket kan yttra sig som att elever drar sig undan eller uppträder störande under ett biblioteksbesök. Därför är det viktigt att bibliotekspersonal och lärare känner till metoder för att göra böcker och bibliotekstjänster tillgängliga för alla. Varje barn bör få möjlighet att känna tillhörighet och delaktighet under ett biblioteksbesök.

Ibland besöker skolklasser med särskilda behov inte biblioteket av olika skäl. Om det verkar som att specialklasser från närliggande skolor sällan besöker biblioteket kan det vara värt att erbjuda skraddarsydda bokprat och ordkonststunder för dessa elever. Om resurserna tillåter kan även skolbesök göra bibliotekets tjänster mera tillgängliga för eleverna.

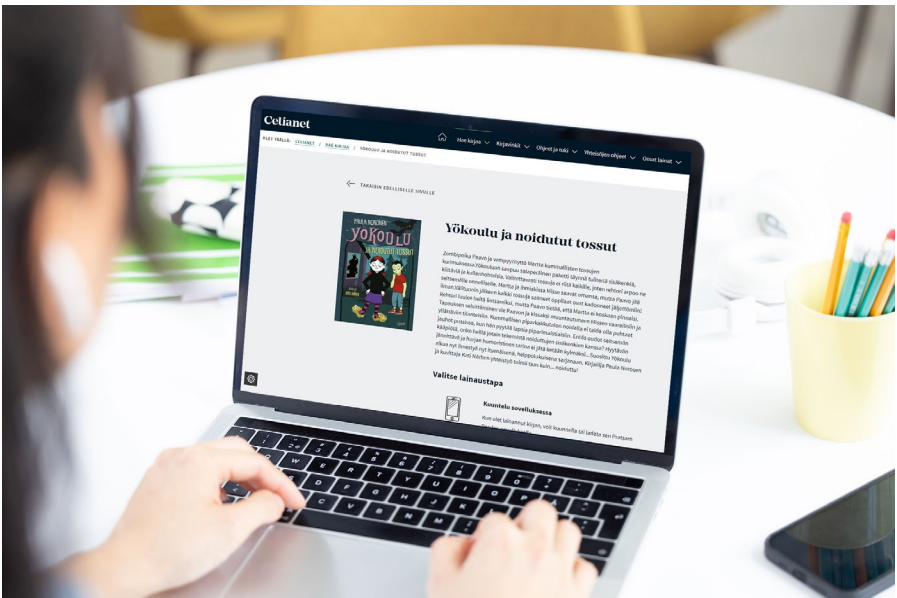
Tipslista för bibliotekspersonalen

- Fråga närliggande skolor om speciallärares önskemål inför biblioteksbesöken. Är det möjligt att planera ett besök som bäst passar eleverna i samarbete med specialläraren?
- Sätt ihop ett eget bokpratpaket för elever med särskilda behov. Tips hittar du till exempel i detta material!
- Utveckla din pedagogiska kompetens genom att öva på en tydlig instruktionsteknik: ge en instruktion i taget, undvik överflödiga ord och flertydighet.
- När du förbereder bokprat kan du kontrollera vilka böcker som finns i Celias samlingar.
- Bibliotekets läsdiplom kan innehålla länkar till Celias böcker. Ett exempel på detta är Helmet-bibliotekens läsdiplom.
- Tillgänglighetsbiblioteket Celias tjänster: Kom överens med lärarna om ansvarsfördelningen. Vem skapar konton för tjänsten? Var kan man få stöd vid behov? Var hittar man boktips?

2.

Hur ser en tillgänglig bok ut?

En tillgänglig bok innebär att den kan läsas oavsett funktionsnedsättning, sjukdom eller annan begränsning. Olika böcker är tillgängliga för olika människor: Vissa behöver en ljudbok, punktskriftsbok eller en e-bok som kan läsas med skärmläsare på grund av synnedsättning. För andra räcker inte standardspråk till, utan de behöver lätt språk för att förstå innehållet. Någon annan kan behöva stöd genom de funktioner en e-bok erbjuder, som textmarkering eller möjligheten att läsa och lyssna samtidigt. En tillgänglig bok kan alltså betraktas ur två perspektiv: tekniskt och kognitivt.

Celias böcker för barn och ungdomar

DaisyTrio-böcker

DaisyTrio är digitala kombinationsböcker som kan läsas och lyssnas på samtidigt. Texten på skärmen markeras i takt med uppläsningen, vilket gör det lättare att följa med i texten.

Kombinationen av bild, ljud och text stödjer läsförståelsen, att hålla sig på rätt rad och att läsa orden rätt. Därför passar DaisyTrio-böcker bra för att stärka den tekniska läsförmågan.

Ljudböcker

En ljudbok kan man lyssna på var som helst från den egna mobilen. Ljudböcker passar utmärkt för avslappning och lugn, och kan även kombineras med att läsa en tryckt bok samtidigt.

Taktila böcker

Taktila böcker är färgglada bilderböcker som innehåller olika delar och material som kan kännas på. De är lämpliga för högläsningstunder med barn och ungdomar som kommunicerar med hjälp av alternativ och kompletterande kommunikation, eller som har en synned-sättning.

Taktila böcker kan användas som utgångspunkt för trevliga högläsningstunder.

Punktskriftsböcker

Från Celia kan man få skönlitteratur, facklitteratur och läromedel som punktskriftsböcker. Det finns litteratur för punktskriftsläsare i alla åldrar.

Mer information om tillgänglighet och Celias böcker hittar du på sidan ["Böcker och material" på Celia.fi.](#)

3.

Lätt språk och lättlästa böcker

Lätt språk är på många sätt enklare än standardspråket. Det är förenklat både i fråga om ordförråd, struktur och innehåll. Lätt språk är därför också ett tillgängligt språk som ökar jämlikheten mellan människor och gör det möjligt för fler att ta del av både läsglädje, kunskap och delaktighet i samhället.

Även utformningen av lättlästa publikationer skiljer sig från publikationer på standardspråk: till exempel måste typsnitt, radbrytning och illustrationer följa riktlinjerna för lätt språk. Illustrationerna i lättlästa publikationer ser ofta lite enklare ut än i böcker på standardspråk. En lättläst publikation som uppfyller kriterierna känns igen på symbolen för lättläst som delas ut av Selkokeskus.

Symbolen för lättläst ser ut så här:

Lättlästa böcker

Varje år publiceras flera lättlästa böcker för barn och unga, både facklitteratur och skönlitteratur. Flera mindre förlag ger ut lättlästa böcker. Den mest omfattande informationen om lättlästa böcker finns i den årliga [Lättlästa böcker-katalogen](#) som är fritt tillgänglig på nätet och sammanställs av Selkokeskus.

En lättläst bok kan antingen vara en lättläst bearbetning av ett verk som ursprungligen publicerats på standardspråk eller en bok som skrivits direkt på lätt språk.

Böcker som skrivits direkt på lätt språk utvecklar och använder mångsidigt de uttrycksmedel som finns inom lättläst litteratur. Lättlästa bearbetningar är utmärkta att använda till exempel när hela klassen ska läsa samma bok.

Om det saknas lättlästa böcker inom ett visst ämne, eller om det vore bra om en viss bok publicerades som en lättläst bearbetning, kan man också lämna in önskemål direkt till förlagen.

Lättläst barn- och ungdomslitteratur har även ett eget litteraturpris, Klara-priset, som delas ut vartannat år till den bästa lättlästa boken för barn eller ungdomar. Mer information om Klara-priset finns på [Seinäjokis Ertes hemsida](#).

Lättlästa böcker på biblioteket

Enligt erfarenheter från bibliotekspersonalen har efterfrågan på lättlästa böcker ökat de senaste åren. Detta är en naturlig följd av att läsförmågan blivit allt svagare, men kanske har även stigmat kring att läsa lättlästa böcker minskat. Barn och ungdomar skäms vanligtvis inte över att läsa lättlästa böcker.

Bibliotekens samlingar borde därför innehålla ett så brett urval av lättlästa böcker som möjligt. De bör också placeras på en så tillgänglig och tydligt skyltad plats som möjligt. Många bibliotek skaffar flera exemplar av en lättläst bok och placerar dem både på hyllan för standardspråkliga böcker och på hyllan för lättlästa böcker. På så sätt hittar de bäst sina läsare.

Celia publicerar nästan alla lättlästa böcker som utkommer i Finland i tillgängliga versioner, exempelvis som ljudböcker eller Daisy-Trio-böcker. Böckerna hittas enkelt i webbtjänsten Celianet under förstasidans kategorier eller genom att söka på ”lättläst bok”.

Bokprat med lättlästa böcker och på lätt språk

Lättlästa böcker bör inkluderas i alla bokprat. Ju fler i publiken som har svårigheter med standardspråket – eller kommunikation överhuvudtaget – desto mer bör man tänka på sitt eget sätt att presentera och anpassa det man säger till lätt språk. Det är viktigt att tänka på tydlig artikulation, tillräckligt långsam takt och pauser, att undvika svåra ord och eventuellt använda bilder som stöd för presentationen. I allmänhet når man bättre fram med sitt budskap ifall man använder flera kanaler, och i ett bokprat kan det enklaste sättet vara att använda en PowerPoint-presentation med bokomslag och några viktiga ord om boken.

På [Selkokeskus webbplats](#) hittar du mer information om lätt språk, utbildningar inom lätt språk och lättläst litteratur.

4.

Ordkonst öppnar bokens värld

Svårigheter med läsning kan hindra barn från att sjunka in i bokens värld. Då kan det vara bra att prova på kreativa och upplevelse-baserade ordkonstövningar för att möjliggöra en läsupplevelse!

Ordkonst handlar om att leka med ord samt att tolka och berätta historier. Det kan göras genom att berätta, skriva, pyssla, rita, välja bland alternativ eller till och med spela in en video.

Information om ordkonst och färdiga övningar för olika åldrar finns på [Föreningen för ordkonstundervisning i Finlands hemsida.](#)

Ordkonst passar alla

Ordkonst kan utövas av alla och är en inkluderande form av konstpedagogik.

Ordkonst stärker språkliga färdigheter som ordförråd, muntligt uttryck och tolkning. Övningar i ordkonst som syftar till att skapa ett gemensamt konstverk främjar barns samarbets- och interaktionsförmåga. Med ordkonstens hjälp kan man även öva på känslomässiga färdigheter: Vilka känslor upplever karaktärerna i boken? Hur uttrycks de? Tillsammans med barnen kan man även öva på att sätta ord på olika känslor efter att ha identifierat dem i boken.

Tillgänglighetsbiblioteket Celia har utvecklat ordkonstövningar för grupper där det finns behov av lässtöd. Övningarna finns enbart på finska, du kan bekanta dig med dem på [Celianet](#).

Exempel på ordkonststunder

1. Sagostund med stora djur

Lär känna världens största djur! Från Celia kan du låna en taktil bok om stora djur. Du kan också ta med mjukisdjur till sagostunden: lejon, elefant, älg, björn och gasell.

Presentera djuren ett i taget och låt varje barn känna på figuren. Berätta om djurens egenskaper, såsom vad de äter, var de lever, hur de rör sig och vilka ljud de gör.

Varje barn får välja sitt favoritdjur. Barnen kan skapa en bild, skulptur eller ett pyssel med sitt djur och sedan berätta en kort saga om sitt djur på sitt eget sätt.

2. Om du möter en utomjordning

Läs tillsammans Petri Tamminens bok *Kun kohtaat avaruusolennon – viisi tärkeää ohjetta* (finns enbart på finska). Boken finns enbart på finska som DaisyTrio-bok på Celianet: [Kun kohtaat avaruusolennon – viisi tärkeää ohjetta \(Celianet.fi\)](#).

Boken kan också läsas på en whiteboard eller tv-skärm. Gå igenom några av tipsen muntligt och läs andra tillsammans. Fokusera på bilder med många detaljer.

Uppgift

Skriv ner tips tillsammans för vad man ska tänka på om man möter en utomjording. Uppgiften kan anpassas enligt gruppens behov:

- Låt varje elev säga ett tips, som handledaren skriver ned.
- Varje elev skriver sitt eget tips på ett papper.
- Eleverna delas in i grupper om tre för att tillsammans fundera på ett tips och skriva ned det.

Till sist läses alla tips upp.

Alternativ uppgift: Rita egna utomjordingar och hitta på namn till dem.

3. Titanic – världens största fartyg

En lättläst bok berättar om Titanic, dess jungfruresa och olyckan. Boken beskriver också de olika passagerarna ombord. Boken är ett bra sätt att lära sig om till exempel fartyg som transportmedel, migration och olika yrkesgrupper. Boken finns enbart på finska som [DaisyTrio-bok på Celianet](#).

Uppgift

Lyssna på ett kapitel i boken: Vad för slags fartyg var Titanic?

Diskutera vilka tankar kapitlet väckte.

Prata om de olika människorna som reste med Titanic: personal, passagerare i tre olika klasser, rika och emigranter. Lyssna tillsammans på ljudklipp om olika passagerare och personal från Titanic-boken.

Uppgift

Alla får rita eller skriva om en egen karaktär som är passagerare eller personal på Titanic och hitta på ett namn till karaktären.

Uppgift

Skriv ett vykort från fartyget.

Tänk tillbaka på Titanics värld och den karaktär som skapades under förra lektionen. Skriv ett vykort i karaktärens namn: Vad har hen gjort på fartyget? Till vem är kortet adresserat? Eleverna kan också rita en bild på vykortet om de vill.

5.

Tips för att stödja små barns språkutveckling

Det är viktigt att böcker och läsning blir bekanta för barn redan i förskoleåldern, oavsett om barnet har konstaterade svårigheter med tal- och språkutveckling eller inte. Förutom de självklara gemensamma lästunderna mellan förälder och barn har vi här samlat några tips.

Textlösa böcker

Silent books eller textlösa böcker är bilderböcker utan text. De bjuder in till att upptäcka detaljer i bilderna och att hitta på egna berättelser utifrån dem. På så sätt uppmuntrar de barnets egen delaktighet, och förälderns läskunnighet spelar ingen roll när böckerna utforskas tillsammans. Man kan turas om att hitta på berättelser – en person kan berätta en sida och nästa person den följande.

Du hittar silent books på bibliotek med sökordet: "textlösa böcker".

Babypoesi

Babypoesiverksamhet för små barn är en utmärkt introduktion till biblioteket och poesins värld för barn. Anna-Maija Koskimies har skrivit en handbok för att arrangera babypoesi för spädbarn. Handboken i pdf-format finns fritt tillgänglig för nedladdning på [SJK Ertes webbplats](#).

Guiden innehåller även upphovsrättsfria rim och ramsor som kan läsas och lekas även med äldre barn.

Sagomassage, rita sagor på huden och sagogympa

Att kombinera böcker och berättelser med aktiviteter kan hjälpa även livliga småbarn att koncentrera sig. Sagomassage är ett bra exempel på detta. Instruktioner för sagomassage, att rita sagor på huden och sagogymnastik finns i flera böcker:

Nora Lehtinen, Jenni Skyttä-Forsell: *Pilvilaiva – piirretään satuja iholle*

Sanna Tuovinen: *Satuhieronta – läsnäolevan kosketuksen ja sadun taikaa*

Gratis sagomassagekort finns på Biblioteket för öppna lärresurser under projektsidan för [Kirjoosi – rakastu lukemiseen!](#)

6.

Perspektiv på bokprat

Bokprat är en traditionell metod för att främja läsning bland barn och unga. I detta kapitel lyfter vi fram några perspektiv att tänka på när man bokpratar för barn och ungdomar med lässvårigheter. Även i tillgänglighetsrekommendationerna för allmänna bibliotek påminns det om vikten av att känna till olika material och målgrupper när det gäller bokprat. Det är också avgörande att bekanta sig med gruppen innan bokpratet äger rum, till exempel genom att prata med läraren.

Om du bokpratar för elever i behov av särskilt stöd i mindre klasser rekommenderar vi att du bekantar dig med handboken *Erityisvinkkarionpas* av Raija Savinainen och Riikkamaria Korhonen, som skapades inom Kuopios projekt Lukuvimma.

I handboken understryker man:

”Enstaka bokprat eller biblioteksbesök kan i värsta fall öka förvirringen och höja tröskeln för läsning och användning av böcker hos elever med särskilda behov, om helheten upplevs som svår att förstå.”

Den praktiska handboken är gjord för att stödja samarbetet med de högre årskurserna gällande bokprat för elever med särskilda behov, undervisning i biblioteksanvändning samt för att väcka läslust och stödja läsandet, men metoderna kan även anpassas för den grundläggande utbildningens tidigare årskurser.

Handboken kan laddas ned i pdf-format på hemsidan för [Savon AKE](#).

Vid bokprat kan det även vara bra att informera om Celias böcker, vem de riktar sig till och hur man kan få tillgång till dem. Med elever i mindre klasser kan man till exempel läsa Daisy-Trio-böcker tillsammans.

Efter bokpratet kan man skapa konton för de elever med läshinder som vill ha tillgång till Celias tjänster, eller be läraren om hjälp att registrera eleverna. Elever behöver ofta långvarigt stöd från biblioteket och skolan för att skapa ett regelbundet och aktivt läsmönster.

Bokval

Bokens layout

Det är viktigt att uppmärksamma bokens layout och tydlighet. Är texten tillräckligt stor (punktstorlek 12–16) och är typsnittet tydligt, utan alltför många detaljer eller utsmyckningar? Bokstäverna ska vara lätta att skilja åt, och det får inte finnas för mycket text på sidan. På finska kan nybörjarläsare också behöva stavelsemarkering, och det kan även behövas för läsare i årskurs 3–4. Kontrasten mellan text och bakgrund är viktig – texten får inte hamna ovanpå bilderna.

Illustrationerna ska vara tydliga men samtidigt inbjudande. Bra illustrationer stödjer textens budskap och hjälper till att förstå innehållet. Layouten i boken bör vara lugn och enkel, med tydlig läsriktning och inte för många visuella element (som spridda punkter och textbubblor).

Bokens ämne

Forskning visar att ämnet är viktigt. För en svag läsare blir texten lättare att förstå och läsningen mer givande om ämnet redan är bekant. Försök ta reda på elevernas intressen i förväg, till exempel genom att prata med läraren eller använda ett frågeformulär. Ett passande formulär kan du skapa själv eller hämta från bilagorna i Juli-Anna Aerilas och Merja Kauppinens bok *Sytytä lukukipinä* (PS-kustannus, 2019). Detta gör det lättare för bokprataren att välja böcker som barnen redan är intresserade av.

Stöd barnens delaktighet

Det går att stödja barnens delaktighet och medverka även vid bokprat. Enkelt kan detta göras genom att låta barnen rösta på vilken av två böcker om samma ämne bokprataren ska berätta om. Andra populära aktiviteter kan vara bokbingo, omröstning om bokomslag eller ett Kahoot-quiz.

Det finns en inspelad föreläsning från webinariet Lukulystit – Läsfesten där Marjo Mannila, samordnare för bibliotekstjänster för barn och unga på Tammerfors stadsbibliotek, ger fler tips för deltagande bokprat. Inspelningen finns tillgänglig på [Bibliotekskanalen](#).

Litteraturens genrer

Förutom barnromaner och lättlästa bokserier kan man också inkludera andra genrer i bokpratet, som tecknade serier, facklitteratur, vitsböcker, bilderböcker och naturligtvis lättlästa böcker och ljudböcker. Forskning visar att grundskoleelever som läser mycket tecknade serier har högre än genomsnittlig läsförmåga.

Din presentation

Vid bokprat är det bra att tänka på ditt sätt att tala och försöka anpassa språket till en lättare nivå. Det är viktigt att artikulera tydligt, tala långsammare, göra pauser, undvika svåra ord och kanske använda bilder som stöd. Viktigt är också att inte underskatta lyssnarna och ge dem möjlighet att ställa frågor.

Bokpratsituationen bör vara lugn, utan stress och bakgrundsljud. Försök också att inte presentera för många böcker vid ett och samma tillfälle.

Övrigt om bokprat

Om möjligt, bokprata flera gånger för samma klass eller skapa ett sammanhållet koncept. Det kan gå till så här: Vid första tillfället bekantar du dig med barnen, läser högt och bokpratar. Vid andra tillfället gör ni ordkonstövningar kring böckerna ni har läst och pratat om, gärna i grupper. Vid tredje tillfället blir det mer högläsning, ordkonstövningar och ytterligare bokprat. I Kuopio stadsbiblioteks projekt Lukukirjo har man utvecklat denna metod för bokprat för elever i behov av särskilt stöd. Där har man också inkluderat en läshund.

7.

Bokcirklar

Att läsa tillsammans är att uppleva en bok tillsammans med andra. För barn som är i behov av särskilt stöd med läsningen kan det kännas svårt och avskräckande att läsa på egen hand. Gemenskapen gör läsningen mer avslappnad och minskar pressen.

Gemensam läsning kan göras traditionellt genom att läraren eller bibliotekarien läser högt och samtidigt visar boken på en whiteboard-tavla. Celias DaisyTrio-böcker är mycket lämpliga för gemensam läsning. Läraren eller bibliotekarien kan logga in på Celia med sitt konto och visa boken för hela gruppen. Boken kan pausas vid lämpliga tillfällen för samtal eller för att titta närmare på bilderna.

En traditionell form av gemensam läsning är bokcirkeln. Där läser deltagarna samma bok och diskuterar den tillsammans. Målet med en bokcirkel är att skapa en gemenskap kring läsningen, vilket också kan locka motvilliga läsare att delta.

”Arbetet i läsecirklar hjälper och engagerar särskilt de elever som tycker det är svårt att ensam läsa långa texter”, konstateras det i projektet Läsklanens publikation Handbok för läsecirklar.

Handbok för läsecirklar finns fritt tillgänglig att laddas ner [från Läsklanens sidor](#).

Bokcirklar passar många typer av läsare

Grundidén med bokcirklar går att anpassa även för grupper med deltagare som har särskilda stödbehov. Det är då viktigt att noggrant överväga vilka böcker som väljs. Böckerna bör vara tillräckligt enkla och innehålla ämnen som intresserar läsarna. Beroende på läsnivå kan man fundera på om böckerna också kan lyssnas på och hur långa textavsnitt som ska läsas. Om det ska göras uppgifter kring böckerna, kan dessa vara teckningsövningar eller bara ett samtal?

Selkokeskus har utvecklat en modell för en lättläst litteratursirkel, särskilt anpassad för unga och vuxna med svag läsförmåga. Även om modellen inte är direkt avsedd för barn, kan du ha stor nytta av den när du håller bokcirklar eller diskuterar böcker med barn som har svårigheter med att läsa. Ibland behövs även principer för interaktion på lätt språk, vilket stödjer samtalet i situationer där någon är i behov av lätt språk. I slutet av Selkokeskus guide finns dessutom utmärkta uppgifter som kan anpassas för bokcirklar för barn. Guiden finns tillgänglig enbart på finska.

Lukuiloa – ohjaajan opas finns tillgänglig på [Selkokeskus sidor](#).

På biblioteket kan bokcirklar till exempel vara en del av klubbverksamheten. Eller så kan personal från biblioteket leda ett bokcirkelupplägg med 2–4 träffar i en klass eller mindre undervisningsgrupp. Notera att bokcirklar fungerar bäst i grupper om cirka 3–5 barn.

8.

Från motstånd till nyfikenhet

Shared Reading som läsfrämjande metod för ungdomar

Lena Sågfors

Shared reading är en engagerande metod inom läsfrämjande arbete som skiljer sig markant från traditionella bokcirklar. Efter att jag gått läsledarutbildningen testade jag metoden på en grupp 15-åriga pojkar i årskurs nio. I gruppen identifierade sig ingen av pojkarna som läsare, flera uttryckte också att de aldrig skulle läsa en bok frivilligt. Gruppen träffades för tio shared reading-sessioner. Testgruppen var i detta fall var ungdomar, men shared reading-metoden kan tillämpas på alla åldrar.

I shared reading samlas en grupp för att tillsammans läsa högt ett utdrag ur en bok, novell eller dikt. Metoden kräver ingen förberedelse från deltagarna – allt sker i realtid. Den höglästa texten ger alla en gemensam grund att utgå från, vilket skapar en levande upplevelse där alla kan delta på sina egna villkor, antingen genom att aktivt delta i diskussioner eller genom att bara lyssna. Målet är att skapa en trygg och avslappnad atmosfär där deltagarna fritt kan uttrycka sina tankar, känslor och minnen som texten väcker.

Läsledaren har på förhand förberett var man tar pauser i högläsningen av texten. Läsledaren tänker också ut öppna frågor att ställa ifall inte diskussionen direkt tar fart i gruppen. Under pauserna delar man tankar och diskuterar tillsammans kring det man upplever genom texten och hittar kopplingar till sig själv och sitt liv. Shared reading ligger i tiden. Man kommer ner i varv och tar sig tid till att tänka och diskutera tillsammans. Här får tankarna ta plats och man låter dem höras. Som läsledare lutar man sig stadigt mot det man läser tillsammans, kraften finns i skönlitteraturen.

Under sessionerna med de 15-åriga pojkarna var det ofta de mest provocerande eller relaterbara texterna som väckte mest engagemang och diskussion. Exempelvis tyckte gruppen mycket om Mikael Niemis novell *"Duell i sal 17"* och Kaj Korkea-ahos text *"Kurts lag och den svårfångade österbottniska manligheten"* för deras starka igenkänningsfaktorer. Däremot ansåg jag som läsledare att novellen *"Skummisar"* av Jonas Karlsson, som väckte starka känslor och livliga diskussioner, var den mest effektiva texten för att stimulera gruppens reflektion och engagemang.

Trots att ingen av deltagarna i slutändan identifierade sig som en "läsare" efter dessa sessioner, gav shared reading-upplevelserna dem en positiv och nyanserad bild av vad skönlitteratur kan vara. Metoden visade att det är möjligt att skapa meningsfulla och delade läsoplevelser, som kan bryta ner motståndet mot läsning och i stället väcka nyfikenhet och intresse. Detta gör shared reading till ett värdefullt verktyg för att främja läsning på ett inkluderande och engagerande sätt.

Bilder: Ronnie Nylund

9.

Läsugnista från läger och klubbar

Bibliotekens och skolornas klubb- och lägerverksamhet kan riktas till barn som har lässvårigheter. I detta kapitel beskrivs huvudsakligen erfarenheterna från klubb- och lägerverksamheten som Seinäjoki stadsbibliotek arrangerat. Syftet och idén med läsklubben har utförligt presenterats av koordinatören Sara Tuisku:

”I läsklubben får barn med genomsnittligt svagare läsförmåga upptäcka litteraturen genom bokprat, lekar, övningar, spel och högläsning. Läsklubben är tänkt att vara en frivillig och rolig aktivitet med böcker och texter. Syftet är att skapa en positiv attityd till läsning och att undvika skolliknande lästräning genom att ge upplevelser och väcka intresse för läsningens och skrivandets värld.” (Tuisku 2015, 5–6.)

Syftet med klubbverksamheten i Seinäjoki har alltså varit att påverka barnens attityder till läsning. Att mäta attitydförändring är svårt, men undersökningar riktade till föräldrar har gett uppmuntrande resultat om ökat läsintresse hos barn som deltagit i klubbverksamheten.

Forskare har också uppmärksammat attitydens betydelse för läsningen:

”Engagemang och läslust är starkt kopplade till individens vilja, känslor och attityder. Därför är det viktigt att uppmärksamma den känslomässiga miljön och den positiva interaktionen i gemenskapen för att främja och understödja dessa faktorer.”

Juli-Anna Aerila & Merja Kauppinen: *Sytytä lukukipinä – pedagogisia keinoja lukuinnon herättelyyn*

Principer för läsklubbverksamheten

Målgruppen för lägren och klubbarna nås vanligtvis via skolan, särskilt via speciallärarna. I Seinäjoki har ett lästeam länge varit verksamt, bestående av både bibliotekspersonal och speciallärare. Detta tvärprofessionella team har utvecklat bibliotekets tjänster för att främja barns och ungdomars läsning till en helt ny nivå ur ett jämlikhetsperspektiv.

Perspektiv på klubbverksamheten

a) Fritidsläsning

Målet är att läsning ska framstå som en rolig fritidsaktivitet, inte som en prestation eller enbart något skolrelaterat. Biblioteket är därför en bra plats för en klubb som hålls en gång i veckan efter skoltid.

b) Omedveten läsning

I klubben görs gemensamma aktiviteter där deltagarna omedvetet läser. Detta kan inkludera olika spel eller gemensam matlagning, där receptet måste läsas innan kakan kan bakas.

c) Ordkonst

Klubbarna uppmuntrar också barnen till att skapa. I till exempel bords-teater kan barnens egna tolkningar och berättelser flyta in naturligt i originalberättelsen. Förutom barnens egen delaktighet har det visat sig att klubbarna skapat en stark gemenskap och gett barnen nya vänner.

Du kan ladda ner SJK Ertes handledningar i pdf-format för hjälp med att planera läsklubbar:

Piia Isoaho: [Superhjältar och detektiver – tips för att ordna en temaläs-ningsklubb](#)

Sara Tuisku: [Kerhosta lukukipinä](#)

Apila-läger för att förbättra läsflyt

Apila-lägret är ett två veckor långt dagläger för barn som har avslutat årskurs två och som har lässvårigheter. Apila-lägret är utvecklat genom ett samarbete mellan specialundervisningen och biblioteket. Rekryte- ringen av potentiella deltagaresker genom speciallärare och klasslärare.

Dagen på lägret består av två delar: övning av läsflyt under ledning av en speciallärare samt en kulturell aktivitet, med lunch mellan dessa. Flera samarbetspartners har deltagit i genom- förandet av kulturaktiviteterna, såsom stadens kultur- och fritids- tjänster samt 4H.

En lägergrupp består av tio barn, en skolassistent och en bibliotekarie. Två parallella läger hålls årligen vid Seinäjoki huvudbibliotek i början av juni. Vid lägrets slut får barnen läsuppgifter att ta med hem och

uppmuntras till att lämna in dem efter sommaren för en liten belöning. För att sänka tröskeln är lägret, inklusive lunch, helt gratis för deltagarna.

Apila-lägrrets effektivitet har följts upp med lästest, som i vissa fall visat att lägerverksamheten har haft en betydande positiv inverkan på barnens läsflyt.

PIRJO HUMALAINEN

Träningsläger för läsflyt

Modell Apila-lägren i Seinäjoki

Seinäjoki stadsbibliotek/specialuppdraget

Finansiering av verksamheten

Högkvalitativ och målinriktad klubb- och lägerverksamhet kräver resurser. Gruppstorlekarna bör inte vara för stora, och flera ledare kan behövas. Det finns också material- och lokalkostnader att ta hänsyn till. Om medel inte finns i den ordinarie budgeten, kan projektfinansiering, externa klubbanslag (t.ex. via programmet Finlandsmodellen för hobbyverksamhet), sponsorer eller samarbetspartners med befintlig klubbverksamhet övervägas. Kommuner kan också ansöka om arvsmedel som tillfallit staten i avsaknad av arvingar. Exempelvis har Apila-lägren i Seinäjoki finansierats på detta sätt.

Praktiska tips för att arrangera läger hittar du i SJK Ertes publikation [Träningsläger för läsflyt – modell Apila-lägren i Seinäjoki](#) som är skriven av Pirjo Humalainen.

10.

Källor och vidare läsning

Centrala aktörer

Barnboksinstitutet

<https://lastenkirjainstituutti.fi/pa-svenska>

Bibliotekskanalen

<https://www.kirjastokaista.fi/sv/>

Föreningen för ordkonstundervisning i Finland

<https://sanataide.fi/foreningen-for-ordkonstundervisning/>

Läscentrum

<https://lukukeskus.fi/sv/framsida/>

Seinäjäki stadsbibliotek/specialuppdraget Erte

<https://www.sjkerte.fi/sv>

Selkokeskus

<https://selkokeskus.fi/pa-svenska/>

Tillgänglighetsbiblioteket Celia

<https://www.celia.fi/sv/>

Forskning och examensarbeten

Tarkka-Kiljander, M. & Tikkanen-Sipola, E.

Satuhieronta tukena erityislapsiperheiden arjessa, Oulun ammattikorkeakoulu 2017.

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/139934/Tarkka-Kiljander%20Tikkanen-Sipola.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Ulvinen, E., Psyridou, M., Lerkkanen, M.-K., Poikkeus, A.-M., Siekinen, M., & Torppa, M. (2024). Developmental leisure reading profiles and their association with reading skills across Grades 1–9. *Learning and Individual Differences*, 109, Article 102387.

<https://doi.org/10.1016/j.lindif.2023.102387>

Fulltext finns här:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1041608023001310?via%3Dihub#s0005>

Undervisnings- och kulturministeriet

PISA-resultaten 2022

<https://okm.fi/sv/pisa-2022-sv>

Böcker, artiklar, projektmaterial

Airaksinen, E. & Sainio, A.

Sukella selkokirjaan, Opiker 2024

Kantanen, S.

Apila-leiri – lukusujuvuuden harjoitusta Seinäjoella, Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti NMI Bulletin.

https://bulletin.nmi.fi/wp-content/uploads/2020/08/Bulletin_2018_2_Kantanen.pdf

Kirjoosi – rakastu lukemiseen! -projektets material

<https://aoe.fi/#/materiaali/2855>

Kommunförbundet

Tillgänglighetsrekommendationer för allmänna bibliotek

<https://www.kommunforbundet.fi/publikationer/2017/1877-tillganglighetsrekommendationer-allmanna-bibliotek>

Kuopio stadsbibliotek

Artikel om Lukukirjo-projektet

<https://aviavustukset.fi/lukeminen-lentoon-kuopion-kaupunginkirjaston-lukukirjo-hankkeessa/>

Lehtinen, N. & Skyttä-Forsell, J.

Pilvilaiva – piirretään satuja iholle, Otava 2023.

Läscentrum

Det europeiska nätverket för läsning vädjar till det kommande Europaparlamentet

<https://lukukeskus.fi/sv/news/det-europeiska-natverket-for-lasning-vadjar-till-det-kommande-europaparlamentet/>

Tillgänglighetsbiblioteket Celia

Ordkonstövningar

<https://www.celianet.fi/kirjavinkit/oppikirjat/oppituntikokonaisuuksia-kirjallisuuskasvatukseen/>

Tuovinen, S.

Satuhieronta, läsnäolevan kosketuksen ja sadun taikaa, WSOY 2014.

Handböcker och föreläsningsinspelningar på nätet

Barnboksinstitutet

Käsikirja lukupiireihin, Lukuklaani-projektet

https://lukemo.fi/lukemo/wp-content/uploads/2019/08/Lukuklaani_K%C3%A4sikirja_Lukupiireihin.pdf

Humalainen, P.

Träningsläger för läsflyt – modell Apila-lägren i Seinäjoki, SJK Erte.

https://www.sjkerte.fi/sv/_files/ugd/5eff3f_a1ca58d775434ed-0b43e794eda020be8.pdf

Isoaho, P.

Superhjältar och detektiver – tips för att ordna en temaläsningssklubb, SJK Erte.

https://www.sjkerte.fi/sv/_files/ugd/5eff3f_c40105e511ed4b84a-1684ec01c35039c.pdf

Korhonen, R.

Lukukoiran kirjavinkit, föreläsningsspelning på Bibliotekskanalen

<https://www.kirjastokaista.fi/riikkamaria-korhonen-lukukoiran-kirjavinkit-mita-kirjoja-lukukoiratuokioon/>

Koskimies, A-M

Tips till dig som vill ordna babyposi, SJK Erte

https://www.sjkerte.fi/sv/_files/ugd/5eff3f_202fbb5e6e034bddb-16539ce9e904ec4.pdf

Kuopio stadsbibliotek

Erityisvinkkariopas

<https://savonake.fi/wp-content/uploads/2024/08/Erityisvinkkariopas.pdf>

Mannila, M.

Draamavinkkausta ja emoji tikkuja – Pirkanmaan ja Keski-Suomen esimerkkejä osallistavasta vinkkauksesta, inspelning från Läsfest-webbinariet

<https://www.kirjastokaista.fi/marjo-mannila-draamavinkkausta-ja-emoji-tikkuja-pirkanmaan-ja-keski-suomen-esimerkkeja-osallistavasta-vinkkauksesta/>

Selkokeskus

Lukuiloa – ohjaajan opas

https://selkokeskus.fi/wp-content/uploads/2023/04/Ohjaajan-opas_Lukuiloa_Final.pdf

Selkokeskus

Selkokirjaesite

<https://selkokeskus.fi/selkokirjallisuus/uudet-selkokirjat/>

Tuisku, S.

Kerhosta lukukipinä, SJK Erte

https://www.sjkerte.fi/_files/ugd/48bc8f_fc4e9a9edf7f488e84b-13c706a1ddb53.pdf

SJK erte

Riksomfattande specialuppdrag
gällande bibliotekstjänster som
främjar barn och ungas läsande
och läskunnighet, Seinäjoki

Saavutettavuuskirjasto

CELIA